

משלי פרק ב

(ז) וְצִפּוֹן {יִצְפֹּן} לְיִשְׂרָאֵל תּוֹשִׁיָה מִגֶּן לְהִלְכֵי תָם:

ביאור הגר"א - משלי פרק ב פסוק ז

יצפון לישראל תושיה

ישר הוא השם דרכיו ומדותיו בשכלו ומעמיד אותם בדרך הישר לפי התורה, ולזה הישר א"א להכשל כי תמיד הוא משגיח ומתבונן על דרכיו, אך צריך להתורה לבל יסור מעצת התורה.

וזוהו יצפון לישראל תושיה הוא עצת התורה וישבר מדותיו לפי התורה.

ולכן אמר כאן תושיה שמתשת כחו בשבירת תאותיו ומדותיו.

ואמר לשון יצפון כי הוא בנעלם בלב. מגן הוא להלכי תם, תם ההולך בדרך תמים ולא סר מן התורה ימין ושמאל ואף במדות אינו סומך על שכלו כלל והולך בתמימות וזה אין צריך לעצה כי אין לו מלחמה בשכל כי הוא משים עצמו כבהמה כמ"ש (חולין דף ה) ערומים בדעת ומשימין עצמן כבהמה. אך אפשר שיכשל שלא במתכוין והוא צריך למגן להגין עליו שלא יכשל לכן אומר מגן להולכי תם:

בבא מציעא דף פד עמוד א

יומא חד הוה קא סחי רבי יוחנן בירדנא חזייה ריש לקיש ושוור לירדנא אבתריה אמר ליה חילך לאורייתא, אמר ליה שופרך לנשי, אמר ליה אי הדרת בכך יהיבנא לך אחותי דשפירא מינאי. קביל עליה. בעי למיהדר לאתויי מאניה ולא מצי הדר. אקרייה ואתנייה ושווייה גברא רבא.

רש"י שם: ולא מצי לקפוץ כבראשונה דמשקבל עליו עול תורה תשש כוחו.

מהרש"א חידושי אגדות שם

חילך לאורייתא ר"ל חילך וכח זה של יצה"ר לאורייתא כשתעסק בה היא מתשת חילך וכדמסיק דבדקביל עליה בעלמא התיש כחו ולא מצי הדר דהתורה נקראת עש"ז תושיה וק"ל.

זוהר חדש פרשת לך לך דף מב עמוד ב

רבי אלעזר בר רבי שמעון פגע ביה באליהו בדיוקנא דסבא חדא, ועלם זעיר עמיה, והוה מעבר נהרא דמייא רבא לאעברא להך גיסא. א"ל סבא ארמי אכתפאי רבייא דין ואת באידך גיסא ואעבר לכוון מעברא דמיא. אמר ולא מארי דדרא את ולא תיכול לאעברינא א"ל סבא אי אתפסך בתרי ידי (נ"א בחד ידי) לך וליה ארמי יתכון לאידך גיסא בפלגות מילא. א"ל ולעית באורייתא. א"ל אין. א"ל ולא נקראת תושיה שמתשת כחו של אדם. א"ל ולא נקראת אסוותא ושקוייא שנאמר רפאות תהי לשרך ושקוי לעצמותיך [משלי ג]

אף אנא שתי מאורייתא סגיאה כמאן דשתי מאנא דאסוותא ואתיישר חילי. אעברינון. א"ל סבא סבא מאן רביא [דף מג עמוד א] דין גבך. א"ל אנא מליף ליה באורייתא. א"ל סבא סבא חילי סגיאה בעלמא דין ובעלמא דאתי ובגיניה דרבייא דין לא אשבוך למלאכא דגיהנם למינגע בך ואנא עיילנא לך לעלמא דאתי בתקוף חילי דאית לי תמן. א"ל רבי ר' חילך סגיאה לעלמא דאתי כחד מן שמשוי דקב"ה דמשמשין קדמוהי. עד דאשגח ביה לא חזייה אמר ש"מ דאליהו הוה והוה חדי בעובדוי דעבד ליה. ומן יומא ההוא כד הוה חמי דיוקנא דאבוי הוה א"ל אבא אבא אימא לההוא סבא שפמין סגיאיין מאורייתא הוה א"ל אימא ליה סבא דקדמאי סבא דפותקא ומיד יתיישר חילך:

זוהר חדש פרשת בראשית דף י עמוד א

ר' יצחק אמר התורה נקראת תושיה בתחלה ואח"כ גבורה שנאמר לי עצה ותושיה וגו' תדע לך כי בתחלה נקראת תושיה שמתשת כחו של אדם מפני שיש לו להלחם עם יצה"ר ולכתת כל גופו בבית המדרש עד שירגיל אותו בתורה כיון שהוא רגיל לעסוק בתורה אז יש לו שמחה וגבורה שנאמר אני בינה לי גבורה, ר"ל כשאדם רגיל בתורה ובחכמה אז יש לו תפארת ואיזו היא גבורה להלחם מלחמות ה' שנאמר על כן יאמר בספר מלחמות ה' שם תהא המלחמה והגבורה.

חידושי הריטב"א מסכת יומא דף כח עמוד ב

יצחק אבינו זקן ויושב בישיבה הוה דכתיב ויהי כי זקן יצחק. פי' ואין זקן אלא זה שקנה חכמה, ואיכא למידק והא בסיפיה כתיב ותכהין עיניו מראות, וביעקב נמי דכתיב כבדו מזוקן הא כתיב ביה לא יוכל לראות, אלמא זקנה דרוב ימים משתעי קרא, וי"ל דחס ושלום דמשום רוב ימים כבדו עיניהם דהא כתיב וקויי ה' יחליפו כח, אלא אדרבה מרוב רגילותם בישיבה ותושיה שמתשת כחו של אדם, כבדו עיניהם ולא יכלו לראות, ובשבחם בא הכתוב לדבר ולא בגנותם.

שו"ת דברי יציב חלק יורה דעה סימן כה

אין בכוחי כעת להאריך ולהעמיק כרצוני, וקורא אני על עצמי סמוכני באשישות וגו' [שיר השירים ב' ה'], וכהדא דביצה כ"א ע"א ועיין ברש"י שם. ועלה בדעתי הרגע לפרש שם מה שאמר לו עורבא פרח, וי"ל הלא באמת כתיב [משלי ג' ח'] רפאות תהי לשרך ושקוי לעצמותיך, אך התורה נקראת תושי' שמתשת כוחו של אדם וכבסנהדרין כ"ו ע"ב, וע"כ דתליא במהות הלימוד, דכשלומד לשמה ובקדושה וטהרה אז דייקא רפאות היא לשרך. והנה במנחות ק"ז ע"א בתוס' ד"ה כלי' עורב, מהערוך, דבמקדש ראשון ששכינה שרויה בו לא היו צריכין כלי' עורב שלא היו עופות פורחין עליו עי"ש, וכן הוא בתוס' בכמ"ק. ובב"ב קל"ד ע"א אמרו עליו על יונתן בן עוזיאל בשעה שיושב ועוסק בתורה כל עוף שפורח עליו נשרף, והוא בבחי' הנ"ל דמקדש ראשון.

ועיין נדרים דף מ' ע"א מנין שהקב"ה זן את החולה שנא' ה' יסעדנו על ערש דוי וגו', ומזה דהיכא דהשכינה שרוי' אינה מתשת כוחו של אדם ואדרבא כוחו ואונו אתו. ולזה א"ל עורבא פרח, דכיון דהעורב פורח למעלה ואין אני בבחי' הנ"ל דיונתן ב"ע וכהך דמקדש ראשון, וע"כ שאין לימודי כ"כ בקדושה וטהרה ונקרא תושי' שמתשת כוחי, ולזה סמכוני באשיות וגו'. וז"ש שם אני היום סמכוני וכו', שדייקא אני איני בבחי' הגבוהה הנ"ל שרפאות היא לשרך ודו"ק.

קרבן אורה מסכת סנהדרין דף כו עמוד ב

גמרא: למה נקרא שמה תושיה, שמתשת כחו של אדם, ד"א תושיה שניתנה בחשאי מפני השטן, ד"א תושיה דברים של תהו, שהעולם משותת עליהם. נראה לפרש משום דכל עניני התורה נחלק לג' חלקים. החלק הא' הוא לסור ממוקשי מות, כמו הגזל והעריות ומאכלות אסורות וכל האזהרות ועונשין.

והב' הם רמ"ח מצות עשין, וכל מעשה הטוב בכלל ובפרט. והג' הם ספורי מעשיות, כמו רוב ספר בראשית, וע"ז אמר כי השי"ת הפליא עצתו להגדיל התורה בכל הדרכים האלו,

וע"ש כולם נקראת תושי', על חלק האזהרות ועונשין נקראת תושיה, כי ניתנה להתיש כח האדם, הם כחות אשר נברא בהם ביציאתו לעולם, והוא לתאוה מבקש, ע"כ ע"י שמירת האזהרות ועונשין צריך לשברו ולהחליפנו בכח אחר, כמש"נ (ישעיה מ', ל"א) וקווי ה' יחליפו כח,

ד"א תושיה שניתנה בחשאי, הוא על מעשה הטוב, ובזה נתקנאו מלאכי מעלה ואמרו אשר תנה הודך כו' (שבת פ"ח ע"ב) כי ילוד אשה אינו כדאי לשרתו ית', ע"כ ניתנה בחשאי מפני השטן,

ועל חלק השלישי אמרו דברים של תוהו והעולם משותת עליהם, כי ח"ו לא נאמר דבר רק בתורה כידוע מאמרם ז"ל (להלן צ"ט ע"ב) על מקרא ותמנע היתה פילגש כו', וכל הסדר בראשית הוא יסוד העולם ובנינו ע"פ סדר הדורות האמור בו, כמשדז"ל (במ"ר פי"ד, י"א) למה נקרא שמו שת שממנו (הושת) [הושתת] העולם, וכל פרשיות הדורות הם פלאי יוצר בראשית בסדר הבנין והכנה לטובה בשביל חלק ה' ישראל עם קרובו, כמש"נ (שה"ש ו', ח') ששים המה מלכות כו' אחת היא יונתי, וכך דרשו ז"ל (סוכה מ"ט ע"א) בראשית ברא שית, כי כולו נאמר על בנינו של עולם, ויהי שם ה' מבורך אשר הכין תבל בחכמתו ופינה מקום ליריאיו, והמשכילים ישכילו.